

บทที่ 5

บทสรุป

5.1 บทสรุป

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำการวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจภายในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจากนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐ โดยที่นโยบายเหล่านั้นเกิดมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการภายในจังหวัดเอง โดยเริ่มตั้งแต่การท่องเที่ยวภายในประเทศตั้งแต่สมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2503) ที่ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งสำคัญในการนำเข้ามาซึ่งเงินตราต่างประเทศ จนถึงการกำหนดนโยบายให้เป็นกระตุกการท่องเที่ยวให้เป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างจริงจัง และเป็นไปตามที่คาดหวังไว้คือ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวทำรายได้เข้าประเทศเป็นอันดับต้นๆมาตลอด เป็นอุตสาหกรรมสำคัญมากอีกประเภทหนึ่งที่จะช่วยพยุงเศรษฐกิจของประเทศมาตลอด จนมาถึงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐต่อจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันที่จริงนั้นการท่องเที่ยวของอยุธยามีมานานแล้วเพียงแต่ยังไม่ได้จัดเป็นอุตสาหกรรมหลักอันเด่นชัดประจำจังหวัด จนกระทั่งองค์การยูเนสโกได้มีมติรับอุทยานประวัติศาสตร์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไว้ในบัญชีมรดกโลกทางวัฒนธรรม จึงทำให้ได้รับงบประมาณกว่าสามพันล้านบาทมาทำนุบำรุง โบราณสถานและสถานที่ที่สำคัญ พร้อมทั้งพัฒนาองค์ประกอบและสภาพแวดล้อมต่างๆที่สำคัญเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มาเที่ยวเยี่ยมชมมากขึ้นเรื่อยๆ

ในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยว จำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบทั้งทางด้านบุคลากร องค์ประกอบทางกายภาพ จนไปถึงวัฒนธรรมและประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งองค์ประกอบทั้งหลายเหล่านี้คือสิ่งสำคัญของการเจริญเติบโตในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจท้องถิ่น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงใดๆก็ตามย่อมส่งผลกระทบต่อกระเทือนซึ่งอาจจะเป็นด้านลบหรือด้านบวกก็ได้ แต่สำหรับจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว กลับเป็นเรื่องที่น่ายินดีว่าการเปลี่ยนแปลงใดๆก็ตามจากการเติบโตขึ้นของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่นอยุธยา ไม่มีชาวบ้านหรือผู้ประกอบการรายใดได้รับผลกระทบทางลบจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเลย ในทางตรงกันข้ามกลับมีชาวบ้าน ประชาชนทั่วไปและนักธุรกิจท้องถิ่น รวมไปถึงทางจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับผลกระทบในทางบวกจากการพัฒนาที่เกิดขึ้น โดยผลการศึกษาได้ตอบใจของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ออกมาได้ดังต่อไปนี้

ประการแรก กระบวนการปฏิบัติและดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประกอบไปด้วยผู้แสดงดังต่อไปนี้คือ หน่วยงานราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ในที่นี้คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา โดยทั้งหมดที่กล่าวมาสังกัดอยู่ในกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่ออกแผนงานและปฏิบัติตามนโยบายภาพรวมของจังหวัด เพื่อการพัฒนาให้ให้ตรงตามเป้าหมายของรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ค่อมาคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบการวางรากฐานผลิตภัณฑ์ประเทศไทยให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่โด่งดังระดับโลก พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ภายนอกได้รับทราบ จนมาถึงกรมศิลปากร หน่วยงานสำคัญที่คอยดูแลรักษาทรัพยากรของชาติให้คงสภาพดั้งเดิมให้มากที่สุดตามแนวทางการดำเนินงานที่สืบทอดต่อกันมานาน และสุดท้ายคือ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กร หรือมูลนิธิการกุศลต่างๆ สำหรับจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้วองค์กรนอกเหนือจากภาครัฐจะมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินนโยบายและอาจจะเป็นผู้ผลักดันนโยบายที่เหมาะสมกับทุนวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นมาได้

ประการที่สอง นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาหนึ่ง ได้แก่ นโยบายภาครัฐ อันประกอบด้วย นโยบายบริหารจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิสัยทัศน์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน แผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย แผนนโยบาย Amazing Thailand โครงการเมืองนำอยู่และ โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ในสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญสอง ได้แก่ กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดของการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาทิเช่น การออกนิทรรศการ (Road Show) ทั้งในและต่างประเทศ การจัดตั้งโครงการ Combined Destination เป็นต้น และสาม ได้แก่ กิจกรรมพิเศษอื่นๆที่น่าสนใจในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบไปด้วย งาน Amazing Ayutthaya โครงการไหว้พระ9วัด อยุธยาชมงามมงคล งานตรุษจีนกรุงเก่าอยุธยา มหามงคล และโครงการโฮมสเตย์อยู่กินอย่างไทย เป็นต้น

ประการที่สาม กระบวนการออกนโยบายต่างๆของภาครัฐ หรือกระบวนการดำเนินมาตรการของที่ภาครัฐร่วมมือกันกับองค์กรเอกชน หรือนโยบายต่างๆที่ชาวบ้านและนักธุรกิจท้องถิ่นได้รับมาจากภาครัฐล้วนเอื้อประโยชน์ต่อการเติบโตของการท่องเที่ยวภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทั้งสิ้น ตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาถึงแม้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะต้อนรับนักท่องเที่ยวมาก่อนหน้านี้ แต่เมื่อมีนโยบายรัฐส่งเสริมการท่องเที่ยวและมีหน่วยงานต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างมูลค่า ส่งผลให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับผลประโยชน์ต่างๆทางเศรษฐกิจ (Economic Benefit) จนอยุธยามีนักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับ 7 ของประเทศ และได้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมาทุกๆปี และรายได้จากการท่องเที่ยวก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม และมีแนวโน้มว่าการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอยุธยาจะสดใสมากขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งในอนาคตหน่วยงานทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในเกาะเมือง

พระนครศรีอยุธยาได้เตรียมพร้อมที่จะพัฒนากระดับจังหวัดให้พร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกในจำนวนที่มากขึ้นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไป พร้อมทั้งผลักดันในอยุธยาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติอย่างจริงจัง

ประการที่สี่ จากการศึกษาพบว่า “ทุนวัฒนธรรม” คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเจริญเติบโต เพราะทุนวัฒนธรรมอยู่ในฐานะปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่งที่มีมูลค่าแลกเปลี่ยนจนเป็นแหล่งที่มาของเงินตรากลายมาเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุนวัฒนธรรมในพระนครศรีอยุธยาได้แก่ หนึ่ง โบราณสถาน ในที่นี้คือ วัดและวังโบราณต่างๆ สอง วิถีชีวิตชาวบ้าน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ การล่องเรือในแม่น้ำ การให้อาหารปลา และการใส่บาตร สาม เทศกาลและงานประเพณีที่สำคัญ มีความสำคัญในฐานะที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ เชิงจิตวิญญาณและในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของสังคมพร้อมทั้งยังเป็นทุนที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และรักษาอารยธรรมของประวัติศาสตร์ชาติไทย และยังมีกระบวนการสร้างมูลค่าในตัวของมันเอง ในที่นี้ได้แก่ งานอยุธยามรดกโลก งานประจำปี ศูนย์ ศิลปชีพบางไทร งานแข่งเรือยาว งานลอยกระทงตามประทีป ประเพณีทิ้งกระจาดงานแห่เทียนพรรษาทางน้ำ และทุนวัฒนธรรมลำดับที่สี่ คือ ธุรกิจการผลิตและบริการที่เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว อันได้แก่ เครื่องประดับมุก ตุ๊กตาชาวบ้าน โรตีสายไหม มีดอรัญญิก ปลาตะเพียนโบราณ เป็นต้น นอกจากทุนวัฒนธรรมที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นแล้ว ยังมีทุนวัฒนธรรมนอกเหนือจากที่จัดประเภทอีก ได้แก่ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา พิพิธภัณฑ์เรือไทย และคุ้มขุนแผน

ประการที่ห้า พบว่าการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามาจากการเติบโตของทุนวัฒนธรรมในตัวจังหวัดเอง เพราะพระนครศรีอยุธยามี “ทุน” ในตนเองอยู่แล้ว นั่นคือวัฒนธรรม และวัฒนธรรมในที่นี้ก็คือ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยที่วัฒนธรรมในอยุธยาถือกำเนิดขึ้นจากงานที่สร้างสรรค์อันทรงคุณค่าของความรู้และภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษไทยที่ได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยการผลิตของการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาจาก “ทุน” นั่นคือ วัฒนธรรม “แรงงาน” คือบุคลากรทุกคนที่ช่วยกันสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมไปถึงสถาบันต่างๆที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเพิ่มมูลค่าเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือแม้แต่องค์กรยูเนสโกเอง จัดว่าเป็นแรงงานสำคัญที่ผลักดันให้อุทยานมีกระบวนการเพิ่มมูลค่าและกระบวนการเพิ่มความขลังได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสุดท้ายคือ “ที่ดิน” ที่เราสามารถสังเกตได้ชัดเจนมากที่สุดคือที่ดินบริเวณเนื้อที่ในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเหล่านั้นคือที่ดินที่เป็นองค์ประกอบของปัจจัยการผลิต ที่ช่วยให้เกิดการผลิตอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของพระนครศรีอยุธยา พร้อมทั้งส่งเสริมให้อุทยานมีชื่อเสียงระดับโลก

นอกจากนั้นทุนวัฒนธรรมของอยุธยาจัดอยู่ในหมวดหมู่ของสินค้าภาคการบริการที่มีส่วนช่วยกระตุ้นและส่งเสริมเศรษฐกิจภายในท้องถิ่นนั้นๆ

ประการที่หก สามารถวิเคราะห์ได้ว่าทุนวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ถูกจัดอยู่ใน 2 ประเภท คือทุนวัฒนธรรมประเภทฝังราก (Embodied Cultural Capital) กับ ทุนวัฒนธรรมในรูปสิ่งของ (Objectified Cultural Capital) ทุนวัฒนธรรมที่ฝังรากของพระนครศรีอยุธยาได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ พระราชวังโบราณ รวมไปถึงวิถีชีวิตชาวบ้านและเทศกาลงานประเพณีที่สำคัญของจังหวัด อันเนื่องมาจากว่าทุนวัฒนธรรมของพระนครศรีอยุธยาที่กล่าวมานั้นเป็นความสามารถในการสร้างขึ้นมาและบ่งบอกถึงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นตัวแทนของคุณค่าทางจิตใจของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและประชาชนชาวไทยได้เป็นอย่างดี ไม่สามารถนำไปขายหรือโอนกรรมสิทธิ์ให้ใครคนใดคนหนึ่งได้อย่างเต็มที่ แต่ทุนวัฒนธรรมนี้มีมูลค่าแลกเปลี่ยน (Exchange Value) ตามแต่ละบุคคลหรือตามแต่ละสังคมจะกำหนด ทุนวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้แก่ ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบสิ่งของ ทุนวัฒนธรรมในรูปของสิ่งของจัดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านและชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างมาก อาทิเช่น เครื่องประดับมุก ปลาตะเพียนโบราณ ตุ๊กตาชาวบ้าน หรือของชำร่วยพวกกระเป๋าสาน หรือกระเป๋าถักรูปช้าง เป็นต้น สินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีวัฒนธรรมของชาวอยุธยาฝังอยู่ในตัวสินค้า และยังสามารถใช้แสดงความเป็นตัวตนของท้องถิ่น นอกจากนี้สินค้าที่กล่าวมาจัดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สามารถขายทอดในตลาดได้ตามค่าตอบแทนแลกเปลี่ยนที่ตลาดกำหนดไว้

อาจกล่าวได้ว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีศักยภาพในการเป็นเมืองท่องเที่ยวมรดกโลก ระดับนานาชาติอันเกิดจากคุณค่าของวัฒนธรรมที่สั่งสมมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเกิดจากอิทธิพลของทุนวัฒนธรรมภายใต้การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่นักท่องเที่ยว บวกกับคุณค่าดั้งเดิมของวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วในตัวเอง ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มตามมาแก่เศรษฐกิจท้องถิ่น นอกจากนี้จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแหล่งท่องเที่ยวที่รวบรวมทุนวัฒนธรรมที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจอย่างจริงจัง

เพราะมี “ทุนวัฒนธรรม” จึงเกิดนโยบายรัฐเพื่อสนับสนุนและกระตุ้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถตระหนักได้ว่าหากขาดซึ่ง “ทุนวัฒนธรรม” แล้วผู้วิจัยเห็นว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะไม่เกิดขึ้นและเจริญเติบโตเทียบเท่าทุกวันนี้

5.2 ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษากระบวนการปฏิบัติงานด้านนโยบายภาครัฐทำให้ผลของการศึกษาที่พบจึงเป็นผลจากการหาคำตอบที่เกี่ยวข้องกับผู้จัดสรรนโยบายเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้มุ่งเน้นหาคำตอบจากประชาชนหรือนุคคลทั่วไป อาจจะทำให้ผลของการวิจัยออกมาจากแนวทางของคนกลุ่มเดียวเท่านั้น หากผู้ทำการศึกษาท่านอื่นที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันแต่แหล่งข้อมูลจากการหาคำตอบแตกต่างกัน ก็อาจจะส่งผลให้คำตอบจากการศึกษาออกมาต่างกันได้ และงานฉบับนี้กระทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์บุคคลและวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ดังนั้นในอนาคตผู้วิจัยท่านอื่นอาจจะสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณก็อาจจะได้คำตอบที่แตกต่างออกไป

ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัยที่สนใจจะต่อยอดการศึกษางานชิ้นนี้ ผู้เขียนขอแนะนำว่าให้ลองหาคำตอบว่า หากในอนาคตหากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไร้ซึ่งทุนวัฒนธรรม หรือกระแสที่เปลี่ยนไปอาจจะทำให้ทุนวัฒนธรรมของอยุธยาไม่ได้เป็นที่นิยมดังเช่นปัจจุบันนี้ มีทุนอื่นใดบ้างในจังหวัดที่จะช่วยพยุงให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังคงดำรงสถานะเป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้ดั้งเดิม หรือจะคิดหาหนทางแก้ไขอย่างไรให้ทุนวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยากลับมาเป็นที่นิยมดั้งเดิม